

Павленко Наталія Григорівна,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Казміренко Вікторія Олександрівна,

старший оперуповноважений Департаменту Національної поліції України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПЛОГО ВІД ОBOB'ЯЗКУ СВІДЧИТИ В ЗАЛІ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

У літературі допит неповнолітнього визначають як регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування між особами, які беруть у ньому участь, що здійснюється з урахуванням вікових особливостей допитуваного та спрямований на отримання відомостей про відомі йому факти, що мають значення для встановлення істини у справі [1, с. 10].

Однією з засад кримінального провадження в Україні є безпосередність дослідження показань, речей і документів.

Відповідно до частини першої статті 23 Кримінального процесуального кодексу України суд оцінює докази безпосередньо, а показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Крім того, частина третя статті 23 Кримінального процесуального кодексу України наголошує, що сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом.

Стосовно реалізації засади безпосередності у стадії судового розгляду кримінальний процесуальний закон встановлює значно меншу кількість обмежень в особистому сприйнятті доказів, порівняно зі стадією досудового розслідування. Виходячи з істотного значення, яке засада безпосередності має для постановлення законного та обґрунтованого рішення, такі обмеження мають винятковий характер [2, с. 324].

Крім кримінального процесуального законодавства України, права дитини, яка потерпіла від статевих злочинів, передбачені Конвенцією Ради Європи № 201 про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення.

Стаття 35 Конвенції «Опитування дитини» наголошує, що кожна держава має вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення:

– проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;

- проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цього приміщенні;
- проведення опитувань дитини особою, спеціально для цього підготовленою;
- проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
- якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;
- можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше.

Таким чином, дотримання перерахованих вище прав неповнолітнього потерпілого від статевих злочинів вимагає розумного обмеження кількості допитів такої особи під час судового розгляду.

Стаття 225 Кримінального процесуального кодексу України містить норми, що дозволяють уникнути необхідності проводити судовий допит неповнолітнього потерпілого від статевих злочинів.

Відповідно до частини першої статті 225 Кримінального процесуального кодексу України у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження має право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотримання правил проведення допиту під час судового розгляду.

Як бачимо, кримінальне процесуальне законодавство дозволяє без виклику в судове засідання здійснювати допит неповнолітнього потерпілого за місцем його перебування у сприятливих умовах, що мінімізують негативний психологічний вплив.

Також частина перша статті 225 Кримінального процесуального кодексу України містить важливу норму про те, що допит особи згідно з положеннями цієї статті може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні. У цьому випадку теоретично буде виключено можливість негативного психологічного впливу на неповнолітнього потерпілого з боку підозрюваного.

У зв'язку з цим виникає питання – чи потрібно проводити повторний допит неповнолітнього потерпілого після оголошення підозри з метою реалізації підозрюваним свого права на захист?

Кримінальне процесуальне законодавство не передбачає обов'язку проведення повторного допиту неповнолітнього потерпілого. Відповідно до частини четвертої статті 255 Кримінального процесуального кодексу України суд під час судового розгляду має право допитати свідка, потерпілого, який допитувався відповідно до правил цієї статті, зокрема у випадках, якщо такий допит проведений за відсутності сторони захисту або якщо є необхідність уточнення показань чи отримання показань щодо обставин, які не були з'ясовані в результаті допиту під час досудового розслідування.

Ще однією можливістю мінімізації негативного психологічного впливу на неповнолітнього потерпілого є його допит у режимі відеоконференції. Частина перша статті 232 Кримінального процесуального кодексу України передбачає можливість проведення допиту осіб під час досудового розслідування у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадку проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого. Такий спосіб допиту дасть змогу усунути прямий контакт неповнолітнього потерпілого з особами, які можуть тим чи іншим способом негативно вплинути на них, залякати чи іншим чином погіршити їхній психологічний стан.

О.М. Процюк наголошує, що при обиранні часу проведення допиту неповнолітнього та визначенні його тривалості потрібно враховувати вікові та індивідуальні психологічні особливості кожного окремого неповнолітнього допитуваного і на початку допиту встановити розумні часові межі такого допиту. Стан втоми як стан тимчасового зниження працездатності, а також розсіяність та апатія є одними з видів тимчасової дезорганізації свідомості. Відомо ж, що людина більш працездатна у стані бадьорості, а не втоми. У зв'язку з цим дуже важливо вчасно перервати допит, щоб дати неповнолітньому і його організму можливість відпочити, відновитися та налаштуватися на продовження розмови [3, с. 68].

Таким чином, можна зробити висновок, що кримінальне процесуальне законодавство дозволяє мінімізувати негативний психологічний вплив на неповнолітнього потерпілого від статевих злочинів шляхом усунення обов'язку прибувати до зали судових засідань для проведення допиту. З цією метою відповідна процесуальна дія має бути проведена на досудовому слідстві за участі слідчого судді.

Список використаних джерел

1. Шепитько В.Ю. Допрос несовершеннолетних: психология и тактика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харьков, 1991. 24 с.
2. Дехтяр О.Г. Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів та співвідношення механізму її реалізації під час досудового розслідування та судового розгляду. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. № 1 (3). С. 319–329.
3. Процюк О. М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 243 с.